

مروری بر پژوهش‌های زبان‌شناسی جنسیت

روزبه مرادی^۱

دانشجوی کارشناسی ارشد زبان‌شناسی همگانی، دانشگاه پیام نور،
تهران، ایران

(تاریخ دریافت: ۲۱ اسفند ۱۳۹۵؛ تاریخ پذیرش: ۱۰ اردیبهشت ۱۳۹۶)

زبان‌شناسی جنسیت یکی از شاخه‌های مورد توجه در حوزه جامعه‌شناسی زبان است که به مطالعه تأثیر متغیر جنسیت بر ایجاد گوناگونی‌های زبانی می‌پردازد. از آنجا که بیشتر مفاهیم اجتماعی فرهنگی و از جمله مفهوم جنسیت، مفاهیمی چندبعدی هستند، برداشت‌های تک‌بعدی و مطلق از این مفاهیم منجر به نوعی سطحی‌نگری به‌ویژه در حوزه‌های پژوهشی می‌شود. در این مقاله ابتدا به بیان نظریات دو چهره برجسته در این حوزه می‌پردازیم (رابین لیکاف ۱۹۷۵ و دورا تانن ۱۹۹۰) و سپس می‌کوشیم با کنکاشی در جدیدترین پژوهش‌های صورت‌گرفته (۲۰۰۸ تا ۲۰۱۶) وضعیت این رشته مطالعاتی را روشن نماییم. نتیجه این بررسی نشانگر این امر است که پژوهشگران حوزه زبان‌شناسی کاربردی بیش از دیگران علاقه‌مند به بررسی تأثیر و نقش جنسیت در زبان بوده‌اند و این تأثیر را به‌ویژه در زمینه آموزش زبان دوم مورد توجه قرار داده‌اند؛ اما این حوزه مطالعاتی نقیصه‌های متعددی دارد که مهم‌ترین آن‌ها نادیده‌انگاشتن نظریه‌های جنسیتی مطرح است..

واژگان کلیدی: زبان‌شناسی جنسیت، زبان‌شناسی کاربردی، نظریه‌های جنسیتی، ساختارهای زبانی، کاربرد زبانی.

^۱E-mail: info@rморadi.ir

مقدمه

پژوهش در زمینه رابطه زبان و جنسیت از حدود دهه ۶۰ میلادی در ایالات متحده آغاز شد و از آن پس به سرعت در سرتاسر اروپا و آمریکا به بحث داغ زبان‌شناسان، چه نظری و چه کاربردی، تبدیل شد (لونگوباردی^۱ و دیگران، ۲۰۱۶). پس از چند دهه و به دنبال افزایش کمی تعداد آثار تألیف‌شده در این زمینه، برخی از پژوهشگران به فکر افتادند تا در قالب تک‌نگاره‌هایی به فهرست‌نگاری و معرفی و بررسی مجموعه آثار پیش از خود همت بگمارند. از میان این آثار، در میان محققان ایرانی می‌توان به مقاله داوری‌اردکانی (۱۳۸۷) اشاره نمود که در آن در درجه اول به معرفی لایه‌های مختلف زبان‌شناسی جنسیت و به بیان دیگر جنبه‌های مختلف مسائل زبان و جنسیت می‌پردازد و سپس با تمهید این پایگاه نظری می‌کوشد که وضعیت این رشته مطالعاتی نوپا را در پژوهش‌های ایرانیان روشن نماید. با مراجعه به منابع این مقاله می‌توان دریافت که ایشان آثار منتشرشده پیش از خود را بررسی و معرفی نموده است و پسندیده خواهد بود اگر آثاری را که پس از انتشار این مقاله تا امروز ارائه شده‌اند، بررسی و معرفی کنیم.

تلاش ما در این مقاله این است که مقالات پس از سال ۲۰۰۸ تا ۲۰۱۶ را که تقریباً یک سال پس از جدیدترین منبعی که داوری‌اردکانی (۱۳۸۷) در کتاب‌نامه‌اش آورده، معرفی نماییم و به جنبه‌های مختلف این رابطه بپردازیم و آن‌ها را به ترتیب تاریخ از قدیم به جدید معرفی کنیم و محتوایشان را توصیف نماییم. گرچه نه ما و نه هیچ‌کس دیگر شاید نتواند ادعا کند هر آنچه در این بازه ۹ ساله منتشرشده را می‌تواند بیابد؛ ولی تلاش کرده‌ایم آنچه را که امکان دسترسی به آن‌ها فراهم بوده ببینیم و اجماً معرفی نماییم.

پیش از ورود به بررسی ابتدا لازم است دو نظریه معتبر و شناخته‌شده دهه ۷۰ و ۹۰ میلادی را به‌اجمال معرفی نماییم. نظریه نخست متعلق به رابین لیکاف^۲ (۱۹۷۵) است که مبنای بسیاری از پژوهش‌های انجام‌گرفته در این حوزه قرار گرفته است. او در مقاله‌اش ۱۰ پیش‌فرض بنیادی را درباره آنچه به زعم او زبان یک زن را می‌سازد، بیان نمود. بیشتر پیشنهادهای لیکاف با نظریات یسپرسن^۳ همسو بود. این پیش‌فرض‌ها بدین ترتیب‌اند:

۱. پرچین‌ها^۴: عباراتی مثل «sort of»، «kind of»، «It seems like» و جز آن‌ها

۲. صورت‌های (فوق) مؤدبانه: «Would you mind...»، «I'd appreciate it if ... if...»

«you don't mind

۳. سؤالات کوتاه: «You're going to dinner, aren't you?»

¹ Longobardi

² Robin Lakoff

³ Jespersen

⁴ Hedges

۴. با تأکید در سخن‌گفتن: تأکید با زیر و بمی گفتاری مساوی است با زیرخط‌دار کردن کلمات در نوشتار – quite, very, so.
۵. صفات تهی: adorable, lovely, divine, و جز آن‌ها
۶. دستور و تلفظ فوق‌صحیح^۱: دستور زبان کلاس انگلیسی و تلفظ شفاف
۷. نبود حس شوخ‌طبعی: زنان به‌خوبی جک تعریف نمی‌کنند و اغلب نکته جک را درک نمی‌کنند.
۸. نقل قول مستقیم: مردان بیشتر تفسیر می‌کنند.
۹. واژگان خاص: زنان واژگان بیشتری برای چیزهای مثل رنگ‌ها و مردان واژگان بیشتری برای ورزش و امثال آن به‌کار می‌برند.
۱۰. آهنگ سؤالی در جمله‌های خبری: زنان با بالابردن آهنگ صدا در پایان جمله‌های خبری، آن‌ها را به سؤال تبدیل می‌کنند تا نشان دهند که مطمئن نیستند. برای مثال، «What school do you attend?»، «Lafayette College?».

لیکاف معتقد بود که بانوان عموماً از نوعی سبک زبانی برخوردارند که در آن از الگوهای کلامی گفته‌شده استفاده می‌کنند. با این حال، او این حقیقت را انکار نکرد که در برخی موارد زنان از همه یا حتی بعضی از این الگوها تبعیت نمی‌کنند. مشاهدات وی با بسیاری از مشاهدات اسپرسن همسو هستند و امروزه از سوی بسیاری از محققان و دانشمندان تأیید می‌شوند.

نظریه دوم مربوط به دورا تانن^۲ است که به‌عنوان دانشجوی لیکاف با پژوهش‌های استادش در زمینه جنسیت و زبان آشنا شد. پیش از آن، تانن کتابی را درباره سبک‌های محاوره‌ای نوشته بود که فقط یک فصل آن را به تفاوت‌های جنسیتی اختصاص داده بود. نظریه تفاوت را که تانن در کتابش (۱۹۹۰) به آن می‌پردازد، می‌توان در قالب ۶ مقوله خلاصه کرد که هر یک کاربرد زبان توسط زنان و مردان را جفت می‌کند:

۱. جایگاه در مقابل حمایت: جهان برای مردان مکانی است رقابتی که محاوره و گفتار برای ساختن جایگاه به‌کار می‌رود؛ درحالی‌که برای زنان، جهان شبکه‌ای از روابط است و زبان را برای جستن و دادن حمایت به‌کار می‌برند.
۲. توصیه در مقابل درک: زنان به‌دنبال راحتی و همدردی برای مشکلاتشان هستند؛ درحالی‌که مردان به‌دنبال راه‌حلی برای آن مشکل.

¹ Hypercorrect

² Deborah Tannen

۳. اطلاعات درمقابل احساسات: محاوره مردان پیام‌محور و مبتنی بر انتقال اطلاعات است؛ ولی نزد زنان، محاوره بیشتر برای ایجاد رابطه و تقویت ارتباطات اجتماعی است.
۴. تعارض درمقابل آشتی: اکثر زنان از تعارض زبانی اجتناب می‌کنند و درعوض تلاش می‌کنند اختلافات را بدون تقابل مستقیم حل کنند تا رابطه مثبت را حفظ نمایند. مردان بیشتر در معرض استفاده از تقابل برای حل اختلافات و وضعیت مناقشه هستند.
۵. دستور درمقابل پیشنهاد: مردان در هنگام صحبت، از ساخت‌های امری مستقیم استفاده می‌کنند؛ حال آنکه زنان مشتاق‌اند از صورت‌های فوق (مؤدبانه) استفاده کنند.
۶. استقلال درمقابل صمیمیت: عموماً مردان استقلال را می‌پسندند؛ در حالی که زنان بیشتر به دنبال صمیمیت و انجام امور با مشورت همسرشان هستند.

مرور مقالات سال‌های ۲۰۰۸ تا ۲۰۱۶ میلادی

مقالات سال ۲۰۰۸ میلادی

لیکاف در فصلی با عنوان «زبان، جنسیت و سیاست» از کتاب زبان و جنسیت (انتشار الکترونیکی ۲۰۰۸) ابتدا به بیان کلیشه‌ای می‌پردازد که نشان می‌دهد مردان بیشتر از زنان مناسب قدرت هستند و جست‌وجوی قدرت و به‌دست‌گرفتن آن برای مردان درست و طبیعی است؛ درمقابل، برای زنان انجام این کار عجیب است و سبب می‌شود تا جامعه آن زن را خطرناک و غیرزنانه ارزیابی کند. در این بین نوشته‌هایی از نویسندگان برجسته‌ای نظیر کونلی^۱، اوبار^۲ و لیند^۳ (۱۹۷۹) و براون^۴، لوینسون^۵ (۱۹۸۶) در مورد رابطه میان جنسیت و قدرت را ارائه می‌دهد. لیکاف بیان می‌کند که زبان انعکاس‌دهنده کلیشه‌ها است و بر بقای آن‌ها تأثیر دارد. برای نمونه می‌توان از تفاوت‌های واژگانی موجود در هنگام صحبت از رابطه مردان و قدرت، زنان و قدرت یاد کرد. همچنین، ما انتظارات متفاوتی از مردان و زنان برای شیوه‌ای که آن‌ها از طریق رفتار زبانی اندیشه‌های خود را انتقال می‌دهند، داریم. اگرچه تلویزیون و رادیو ممکن است مخاطبان گسترده‌تر و تأثیر فراگیرتری در اعتقادات آن مخاطبان داشته باشند؛ اما وی برای بررسی این موارد از رسانه‌های چاپی استفاده می‌نماید. او سخنان کلینتون^۶ را برای مطالعه موردی انتخاب نموده است و در نهایت، به این نتیجه می‌رسد که برداشت از کلینتون این است که او نقطه‌ی تلاقی مجموعه‌ای از تضادهاست که زنان هنوز نتوانسته‌اند حل کنند در حالی که سیاستمداران مرد،

¹ Conley

² O'Barr

³ Lind

⁴ Brown

⁵ Levinson

⁶ Clinton

به‌ندرت مجبور به انجام چنین انتخاب‌های ظریف و خطرناکی می‌شوند.

در مقاله‌ای با عنوان «تأثیرات بین‌زبانی جنس دستوری در شناخت و تولید کلمات دوزبانه»، لموفر^۱ و دیگران (۲۰۰۸) این موضوع را بررسی نموده‌اند که آیا دوزبانه‌هایی که گروه‌های اسمی را در زبان دوم‌شان، هلندی، تشخیص داده یا تولید می‌کنند تحت‌تأثیر جنس دستوری در زبان مادری‌شان، آلمانی، هستند یا نه؟ اسم‌های هلندی که در این آزمون به‌کار گرفته شدند دارای سازگاری یا ناسازگاری جنسی با ترجمه آلمانی بودند. به‌علاوه، وضعیت هم‌ریشگی آن‌ها (شبهت صوری با ترجمه) نیز متفاوت بود. در آزمون اول، شرکت‌کنندگان یک تکلیف تصمیم‌گیری واژگانی مبتنی بر جنس بر روی اسم‌های هلندی انجام دادند. در آزمون دوم آیت‌ها به‌صورت تصاویر ارائه شد و باید به هلندی نام‌گذاری می‌شد: با یا بدون شناسه‌های نشان‌دار جنسیت. آزمون سوم همان تکرار آزمون دوم بود با این تفاوت که جلسه آموزشی قبلی برای به‌دست‌آوردن داده‌های بیشتر و قابل‌اتکاتر برگزار شده بود. در هر سه آزمون، تأثیرات سازگاری جنسیتی بین دو زبان به‌دست آمد به‌ویژه برای واژه‌های هم‌ریشه. این نتایج ایشان را به این نتیجه رساند که دو سیستم جنسیتی در دوزبانه‌ها باهم برهم‌کنش دارند. تحلیل‌های بیشتر نیز نشان داد این برهم‌کنش در وهله اول بر ثبات بازنمایی جنسیتی در زبان دوم تأثیر می‌گذارد.

مقالات سال ۲۰۰۹ میلادی

زاهدی و شمس (۱۳۸۸) در پژوهشی با عنوان «خویشاوندی و جنسیت در خانواده و بازتاب آن‌ها در زبان» واژگان خویشاوندی در دو زبان فارسی و انگلیسی را به‌منظور یافتن رابطه میان الگوهای فکری، فرهنگی و نمودهای زبانی آن‌ها مورد‌بحث و بررسی قرار می‌دهند. به‌نظر ایشان، پژوهشگران با درپیش‌گرفتن روشی مقایسه‌ای‌مقابله‌ای و از طریق بررسی نمودهای زبانی مختلف اعم از فهرست واژگان، هم‌آیی‌ها، اصطلاحات و ضرب‌المثل‌ها سعی دارند تا زوایای مطالعه‌نشده رابطه میان زبان، تفکر، فرهنگ و به‌ویژه تجلی آن‌ها در حوزه واژگان خویشاوندی را روشن نمایند که بازتاب نوع نگاه به خانواده در فرهنگ هر جامعه است. پس از اشاره به مبانی جامعه‌شناختی زبانی و زبان‌شناختی پژوهش، آن‌ها نمونه‌هایی از داده‌ها که از طریق توزیع پرسش‌نامه و مصاحبه تهیه کرده‌اند مورد‌بحث قرار داده و تفاسیر زبانی و فرهنگی مرتبط با هر یک ارائه گشته است. در پایان نیز برآیند تفسیر ارائه‌شده در قالب نتایج منسجم در مورد الگوهای فرهنگی مشابه و متفاوت در زبان‌های فارسی و انگلیسی بیان می‌شود. نتایج پژوهش فرضیه زاهدی و شمس رابطه میان زبان، تفکر و فرهنگ و کارکرد اصلی زبان را تأیید می‌نماید.

مقالات سال ۲۰۱۰ میلادی

شیرازی‌زاده و غفارثمر (۱۳۸۹) در مقاله‌ای تحت‌عنوان «عناصر جنسیت‌وابسته زبانی در مقالات زبان‌شناسی کاربردی: ارزیابی نسبی مدلی در زبان و جنسیت» کوشیدند اعتبار مدل جنسیت‌وابستگی در متن را در مقالات چاپ‌شده زبان‌شناسی کاربردی و آموزش زبان که توسط نویسندگان

¹ Lemhöfer

غیرانگلیسی‌زبان نوشته شده‌اند (آرگومون^۱، کوپل^۲، فاین^۳ و شیمونی^۴)، مورد ارزیابی قرار دهند. از این رو، پیکره‌ای نمونه از مقالات مورد نظر جمع‌آوری کردند و نسبت واژگان جنسیت‌وابسته به کل واژگان متن را محاسبه نمودند. نتایج نشان داد که هرچند الگوی جنسیت‌وابستگی زبانی در مقالات مورد مطالعه که دارای ویژگی گونه‌ای خاصی بودند نیز حاکم است، تفاوت نویسندگان مرد و زن در استفاده از اکثر این عناصر به اندازه‌ای نبود که از لحاظ آماری معنادار باشد. وجود نداشتن تفاوت معنادار در پیکره مورد مطالعه بین مردان و زنان در استفاده از بسیاری از عناصری که آرگومون و دیگران (۲۰۰۳) آن‌ها را «مردپسند» یا «زن‌پسند» می‌دانند، می‌توانست ریشه در «غیرانگلیسی‌زبان بودن نویسندگان» یا «گونه خاص متون» مورد مطالعه داشته باشد. در واقع ایشان این گونه احتمال دادند که ویژگی‌های فوق، امکان بروز عناصر زبانی حاکی از جنسیت مؤلفان را در نگارش آنان تحت تأثیر قرار داده و تا حد زیادی دشوار کرده‌اند.

کتابی و دیگران (۲۰۱۰) در مقاله خود با عنوان «جنسیت و ارتباطش با پذیرفتگی و شفافیت نوواژه‌ها: بررسی موردی واژگان عمومی مصوب فرهنگستان زبان و ادب فارسی» میزان پذیرفتگی و شفافیت برخی نوواژه‌های مصوب فرهنگستان را در مقایسه با واژگان قرضی بررسی کرده‌اند. هدف این مقاله بررسی رابطه جنسیت شرکت‌کنندگان با میزان پذیرفتگی و شفافیت واژه‌های نوساخته بود و این فرضیه ارائه شده است که این نوواژه‌ها برای شرکت‌کنندگان مؤنث از پذیرفتگی بیشتری برخوردار است. برای انجام این پژوهش تعداد ۶۰ دانشجو (۳۱ مرد و ۲۹ زن) به صورت تصادفی انتخاب شدند و داده‌ها از طریق پرسش‌نامه گردآوری شدند. نتیجه به دست آمده این بود که این واژه‌ها برای خانم‌ها از پذیرفتگی بالاتری برخوردار بودند، گرچه تفاوت بین این دو جنس چندان قابل توجه نبود.

در دوره بعدی همان نشریه، نرسیسیان^۵ (۲۰۱۰) مقاله‌ای منتشر می‌کند با عنوان «زبان جنسیتی و برخی دردسرهای آن: بازتاب‌های کیفی و کمی در برخی سناریوها» و در آن چندین صحنه از برخی فیلم‌ها که به صورت تصادفی انتخاب شده‌اند و براساس این باور که فیلم‌ها آینه تمام‌نما یا بخشی از واقعیت‌های اجتماعی هستند، تلاش می‌کند اندیشه‌های دانشمندان زبان‌شناسی اجتماعی یا جامعه‌شناسی زبان همچون لباف، هایمز^۶، فیشمن^۷ و... را به ویژه در ارتباط با مشخصه‌های افعال اجتماعی زنان و مردان در فرایند جهانی‌سازی، توضیح و تفسیر کند.

¹ Argomon

² Koppel

³ Fine

⁴ Shimoni

⁵ Nercissians

⁶ Hyams

⁷ Fishman

در همان سال، ایلماز^۱ (۲۰۱۰) در مقاله‌اش با عنوان «رابطه بین استراتژی‌های زبان‌آموزی، جنسیت، تسلط و باورهای خودکفایی: بررسی دانشجویان رشته آموزش زبان انگلیسی در ترکیه» استراتژی‌های یادگیری زبان انگلیسی در میان دانشجویان رشته زبان انگلیسی ثبت نامی در دانشگاه ۱۸ مارس چاناک‌قلعه^۲ در ترکیه را بررسی می‌کند. هدف دیگر پژوهش وی بررسی رابطه بین چهار مؤلفه استراتژی‌های زبان‌آموزی، جنسیت، تسلط و باورهای خودکفایی است. بدین‌منظور، پرسش‌نامه‌ای برای ۱۴۰ شرکت‌کننده در گروه آموزش زبان انگلیسی تهیه شد. نتایج این بررسی نشان داد که بالاترین رتبه (۴/۷۹٪) متعلق به استراتژی‌های جبرانی و پایین‌ترین آن (۸/۶۳٪) متعلق به استراتژی‌های تأثیرگذار بوده است. نتایج این تحقیق همچنین به‌خوبی به تفاوت‌های مهم استراتژی‌ها به نفع زبان‌آموزان اشاره کردند.

مقالات سال ۲۰۱۱ میلادی

ناومی بارون^۳ (۲۰۱۱) پای زیست‌شناسی را به تفاوت‌های زبان جنسیتی باز می‌کند و تلاش می‌کند می‌کند به این پرسش پاسخ دهد که آیا این تفاوت دارای پشتوانه‌ای زیست‌شناختی هست یا نه؟ در همان سال، انصاریان و بطحایی (۲۰۱۱) مقاله‌ای را ارائه نمودند با عنوان «اکراه به‌عنوان نمایه درک جنسیتی در مقالات پژوهشی زبان‌شناسی کاربردی» و در آن، نقش جنسیت‌های مختلف به‌عنوان شرکت‌کنندگان در این پدیده اجتماعی (یعنی مقالات پژوهشی) را خنثی در نظر گرفتند، گویا جنسیت تأثیری در ساخت هویت فرد ندارد! به گفته ایشان، مطالعاتی که در زبان انگلیسی انجام شده نشانگر آن است که زبان خانم‌ها نسبتاً دارای میزان اکراه بیشتری است و از همین روی، ادعا شده که اکراه نوعی استراتژی است که عمدتاً توسط خانم‌های نویسنده به‌کار می‌رود تا آقایان. انصاریان و بطحایی (۲۰۱۱) برای آزمودن نقش جنسیت در ساختار متن، تحقق زبانی هویت‌های بازتاب یافته در انتخاب واژگان اکراهی به‌وسیله نویسندگان خانم و آقا در مقالات پژوهشی حوزه زبان‌شناسی کاربردی را مورد تحقیق و بررسی قرار دادند. به این منظور، تعداد ۱۳۰ مقاله دارای یک نویسنده را که در زمینه زبان‌شناسی کاربردی نوشته شده بود، مورد بررسی قرار دادند. نتایج نشان دادند تفاوت‌های بارزی بین دو مجموعه مقاله در زمینه به‌کارگیری اکراه وجود دارد. تحلیل آماری نشان داده در مقاله‌های خانم‌های نویسنده، اکراه به‌شدت (یعنی $p\text{-value}=0.000$) به‌چشم می‌خورد، در حالی که مقاله‌های آقایان این چنین نبود. به‌علاوه، این پژوهش به این نتیجه رسید که واژگان اکراهی که در مقالات مورد استفاده قرار می‌گیرد می‌تواند به‌عنوان نمایه‌ای تلقی شود که جنسیت نگارنده را از طریق آن تشخیص داد.

¹ Yilmaz

² Canakkale Onsekiz Mart University

³ Naomi Baron

مقالات سال ۲۰۱۲ میلادی

در سال ۲۰۱۲، پای این مقوله به جرم‌شناسی هم باز شد؛ ایستیل^۱ و دیگران (۲۰۱۲) مقاله‌ای را در یک نشریه حقوقی منتشر نمودند با عنوان «زبان، جنسیت و حقیقت: خشونت علیه زنان». در واقع این مقاله مبانی نظری و مثال‌هایی را درباره رابطه بین جنسیت، زبان، شناخت و ادراک در بافت حقوق جزا بررسی نمود. نگارندگان خشونت‌های خانگی و سوءاستفاده‌های جنسی و اینکه چگونه واژگان و سبک‌های ارتباطی بر تفکر و اعتقاد ما بر «حقیقت» تأثیر می‌گذارند و از آن تأثیر می‌پذیرند، مورد توجه قرار داده‌اند. این مقاله مثال‌هایی ارائه می‌کند از اینکه چگونه زبان به کاررفته برای توصیف خشونت علیه زنان می‌تواند برای کاهش این اعمال به کار گرفته شود و اینکه سبک محاوره غالب و گویش زنان قربانی خشونت ممکن است تصادم کنند تا مسائل مربوط به مدارک و شکاف اعتباری ایجاد کند. ایشان استدلال کرده‌اند که یک دوراهی ذاتی در مواجهه با ساخت‌های حقوقی، که همچنان درک خانم‌ها از حقیقت را نفی می‌کنند، وجود دارد و صدای قربانیان تجاوز به زنان و خشونت خانگی از طریق «صدا»ی سیستم قضایی ساکت می‌شود.

مقاله دیگری با عنوان «رابطه بین جنسیت و قطع گفتار: بررسی جامعه‌شناسی زبان» توسط کریم‌خانلویی و دیگران (۱۳۹۱) در سال ۲۰۱۲ منتشر شد و در آن برای ارزیابی یکی از تفاوت‌های رفتار زبانی زنان و مردان در چارچوب نظریه تسلط^۲ کوشش شد. هدف از انجام این پژوهش، ارزیابی شاخص تسلط مکالمه‌ای قطع گفتار بر پایه نظریه تسلط در جامعه فارسی‌زبان و بررسی عوامل سه‌گانه مؤثر بر قطع گفتار (اظهارنظرهای مستقیم، انحراف از موضوع و قیدها و فعل‌های تردیدآمیز) بود. بر این اساس، شاخص قطع گفتار و شاخص‌های سه‌گانه مؤثر بر قطع گفتار در محیط‌های مختلط و هم‌جنس در نظر گرفته شد و سپس این شاخص‌ها در چهل مصاحبه دومرحله‌ای (۱۰ مرد و ۱۰ زن دانشجو بین ۱۸ تا ۲۴ سال) مورد ارزیابی قرار گرفت. زنان و مردان در محیط‌های مختلف، براساس کاربرد قطع گفتار، رفتار متفاوتی از خود نشان دادند و نمود زبانی نگرش جنسیت‌مدار در جامعه امروز فارسی‌زبان ملموس بود. براساس این پژوهش، نوع رابطه هر یک از شاخص‌های مؤثر بر قطع گفتار با قطع گفتار بررسی شد و چارچوب ارائه‌شده توسط نظریه تسلط در میان فارسی‌زبانان، ناکارآمد تشخیص داده شد.

مقالات سال ۲۰۱۳ میلادی

از میان مقالات خروجی کنفرانس مطالعات زبان در آکدنیز^۳ ترکیه در سال ۲۰۱۲، مقاله‌ی قابل‌توجه‌ای با عنوان «زبان و جنسیت: مطالعه نوایی کلام گویشوران ایرانی» تألیف خواهران حیدری‌دارانی که تلاشی است برای بررسی تأثیر جنسیت بر رفتار نوایی گویشوران مرد و زن ایرانی در

¹ Eastel

² Dominance Theory

³ Akdeniz Language Studies Conference, May, 2012, Turkey

موقعیت‌های هم‌جنسیتی و چندجنسیتی در سال ۲۰۱۳ در مجله علوم رفتاری و اجتماعی پروسیدیا^۱ به چاپ رسیده است. در این پژوهش این فرضیه ارائه شده است که جنسیت گویشوران عامل تأثیرگذاری برای ایجاد تمایز در رفتار زبانی ایشان است، درحالی‌که دیگر عوامل مثل آشنایی با بافت، چنین نیستند. ایشان جفت‌گویشوران مرد و زن را که گفتار کاملاً رسمی داشتند از دیدگاه آکوستیکی و از طریق اندازه‌گیری بسامد گفتارشان بررسی نمودند. نرم‌افزار ANOVA بر روی داده‌ها پیاده شد و نتایج نشان دادند زنان در گفتگو با جنس مخالف دارای نواک^۲ پایین‌تری نسبت به گفتگوهایشان با هم‌جنس هستند. در مقابل، مردان نشان دادند که در گفتگو با جنس مخالف دارای نواک بالاتری هستند. این موضوع نشان می‌داد که واکنش زبان‌شناختی مردان و زنان در موقعیت‌های یکسان، مشابه هم نبوده و تلاش برای پافشاری بر تفاوت‌های زبانی کاملاً متأثر از تفاوت‌های جنسیتی است.

مولاک^۳ و دیگران (۲۰۱۳) «تأثیرات زبانی مرتبط با جنسیت» را از طریق «آزمون تجربی انگاره پردازش عمومی» بررسی نمودند. به‌باور ایشان، ارتباط‌گیرندگان خانم از نظر تأثیرات زبانی مرتبط با جنسیت^۴ نمره بالاتری را از حیث وضعیت فکری اجتماعی و نیز کیفیت زیبایی‌شناختی کسب می‌کنند و ارتباط‌گیرندگان مرد از حیث پویایی نمره بالاتری به‌دست می‌آورند. این پژوهش یک انگاره پردازشی عمومی جدیدی را برای تأثیرات زبانی مرتبط با جنسیت ارائه کرد و آزمود. شرکت‌کنندگان ۵ عکس منظره را در نوشتار توصیف کردند. از آن‌ها خواسته شد اولین تصویر را بدون راهنمایی اضافه‌ای توصیف کنند. چهار عکس دیگر که به‌صورت تصادفی مرتب‌شده بودند تحت دو دستورالعمل توصیف شدند: «تصور کنید که شما مرد هستید» و «تصور کنید شما زن هستید». تحت این دو دستورالعمل، شرکت‌کنندگان عکس را «برای یک مرد» و «برای یک زن» توصیف کردند. پیاده‌سازی شده گفتار شرکت‌کنندگان با مشخصه‌های تفکیک‌کننده زن از مرد کد نویسی شد. تحلیل تفکیکی نشان داد که زبان مورداستفاده توسط پاسخ‌دهندگان زن و مرد در حالت فرضی مردانه باحالت فرضی زنانه متفاوت بود، که این خود طرح‌واره زبانی مرتبط با جنسیت ارتباط‌گیرندگان و انگاره پردازشی جدید را تأیید می‌نمود.

مقالات سال ۲۰۱۴ میلادی

سال ۲۰۱۴ نیز شاهد انتشار مقالات متعددی در حوزه زبان و جنسیت بود که هم جنبه ادبی و هم کاربردی و هم نظری داشتند؛ از میان آنان می‌توان به مقاله محمودی‌بختیاری و دهقانی (۲۰۱۴) اشاره نمود که «رابطه زبان و جنسیت در داستان‌های معاصر فارسی...» را بررسی نمودند، یا مقاله بنت رفیق و دیگران (۲۰۱۴) که «زبان و جنسیت...» را در «...آموزش زبان دوم» بررسی نمودند و یا «هویت

¹ Procedia - Social and Behavioral Sciences

² Pitch

³ Mulock

⁴ Gender-Linked Language Effect

جنسیتی و تنوع واژگانی در رسانه‌های اجتماعی» که توسط بامان^۱ و دیگران (۲۰۱۴) نگاشته شد، اشاره نمود. از این میان، مقاله آخر را بررسی می‌کنیم. در این مقاله، رابطه بین جنسیت، سبک زبانی و شبکه‌های اجتماعی، با استفاده از پیکره ۱۴۰۰۰ کاربر توئیتر^۲، بررسی شده است. به اعتقاد ایشان، کارهای کمی پیشین درباره جنسیت غالباً با متغیر اجتماعی دوگانه زن/مرد طرف هستند، ولی آن‌ها با رویکرد متنوع‌تری بحث می‌کنند. آن‌ها از طریق خوشه‌بندی کاربران توئیتر توانستند یک تفکیک طبیعی از مجموعه داده‌ها به سبک‌ها و علاقه‌مندی‌های موضوع بسازند. بسیاری خوشه‌ها جهت‌گیری‌های جنسیتی قوی دارند، ولی استفاده آن‌ها از منابع زبانی گاهی مستقیماً با آمار زبانی سطح جمعیتی تعارض دارد. ایشان این خوشه‌ها را به صورت بازتاب دقیق‌تر طبیعت چندوجهی سبک‌های جنسیتی زبان می‌دیدند. به گفته نگارندگان، آثار پیکره‌بنیاد پیشین حرف‌چندانی برای گفتن درباره افرادی که سبک زبانی‌شان از الگوهای جنسیتی سطح جمعیت تبعیت نمی‌کند، ندارد. به این ترتیب، این نتیجه حاصل می‌شود که ترکیب روش‌های رایانشی و نظریه اجتماعی نظرگاه جدیدی درباره چگونگی پیدایی جنسیت، هنگامی که افراد خود را نسبت به مخاطبان، موضوعات و هنجارهای جنسیتی قرار می‌دهند، ارائه می‌دهد.

مقالات سال ۲۰۱۵ میلادی

دو اثر در سال ۲۰۱۵ منتشر شدند که باید از آن‌ها نامی به میان بیاوریم: یکی مقاله «ابعاد دستور نوشتاری: گروه زبانی و تفاوت جنسیتی» نگاشته بابایغیت^۳ (۲۰۱۵) و دیگری مقاله «جنسیت و زبان: ملاحظات فرهنگی» تألیف ووداک^۴ (۲۰۱۵). ووداک با اظهار اینکه پژوهش در زمینه زبان و جنسیت در آمریکا در دهه‌های ۶۰ و ۷۰ م آغاز شد و به سرعت سراسر جهان غرب را درنوردید، این نکته را متذکر می‌شود که پژوهش در آن دهه‌ها کاملاً مربوط بود به جنبش‌های آزادی زنان و پیامدهای عملی بسیاری داشت همچون ایجاد رهنمودهایی برای رفتار زبانی غیرتبعیض‌آمیز برای اهداف رسمی در امور اداری، رسانه‌ها، ناشران و جز آن‌ها. سپس ایشان به تمرکز این مطالعات در قرن حاضر می‌پردازد و اشاره می‌کند که هم‌اکنون ما با تمرکز بر آثار مهم با نقد و نیز ادغام ابعاد مختلفی مثل طبقه اجتماعی، جنسیت، قومیت و غیره، در پژوهش تجربی واقعی مواجه هستیم: رویکردی که نام آن را میان‌بخشیت^۵ می‌گذاریم. به علاوه اینکه جنبه اجرایی فعالیت‌های مربوط به زبان اجتماعی و جنسیتی در حال برجسته شدن است.

¹ Bamman

² Twitter

³ Babayigit

⁴ Wodak

⁵ Intersectionality

مقالات سال ۲۰۱۶ میلادی

می‌خواهیم از آثار منتشرشده در سال ۲۰۱۶ به مقاله «تفاوت‌های جنسیتی در رابطه بین زبان و توانش اجتماعی در کودکان پیش‌دبستان» اثر لونگوباردی و دیگران (۲۰۱۶) اشاره کنیم. در این مقاله، ایشان تفاوت‌های جنسیتی در رابطه بین زبان و توانش اجتماعی را بررسی نمودند و بدین‌منظور ۲۶۸ کودک در سنین پیش‌از دبستان (بین ۱۸ و ۳۵ ماهگی) در این پژوهش شرکت کردند و درنهایت به این نتیجه رسیدند که زبان در کودکان پسر بسیار پیش‌از کودکان دختر با توانش اجتماعی مرتبط است.

نتیجه‌گیری

در این بررسی ابتدا به نظریات دو چهره برجسته پژوهش درزمینه زبان و جنسیت پرداختیم تا زمینه‌ای را برای بررسی آثار منتشرشده بین سال‌های ۲۰۰۸ تا ۲۰۱۶ به دست دهیم و سپس ۱۹ مقاله منتشرشده در بین این سال‌ها را بررسی نمودیم. چه در کار تانن و لیکاف و چه در دیگر پژوهش‌ها، تمرکز اصلی بر مطالعه رفتار زبانی زنان قرار دارد و به نظر می‌رسد این مقایسه جنسیتی صرفاً ابزاری است برای مطالعه رفتار زبانی زنان.

مفهوم جنسیت نباید به صورت تک بعدی و بدون تلفیق متغیرها و الگوهای فرهنگی مربوط به هر جامعه مورد بررسی قرار گیرد بدین مفهوم که پژوهش‌های این حوزه باید از نظریه‌های اجتماعی مرتبط بهره گیرند این در حالی است که در پژوهش‌هایی که مورد بررسی قرار گرفتند مفهوم جنسیت به‌طور دقیق تعریف نشده است؛ در واقع نظریه‌های جنسیتی مطرح هیچ جایگاهی در این پژوهش‌ها ندارند. و در نتیجه موجب غفلت واقع شدن بسیاری از موضوعات مرتبط در این زمینه می‌شود. به همین دلیل است که این نوع مطالعات به گزارش آمار و ارقام مطالعه میدانی ختم شده و هیچ‌گونه توصیف و تحلیل اجتماعی به همراه ندارند.

در مقالات پس‌از سال ۲۰۰۸، پژوهشگران حوزه زبان‌شناسی کاربردی بیش‌از دیگران علاقه‌مند به بررسی تأثیر و نقش جنسیت در زبان بوده‌اند و این تأثیر را به‌ویژه درزمینه آموزش زبان دوم موردتوجه قرار داده‌اند. البته نباید این‌گونه تصور شود که تألیفات در این زمینه به مقالات محدود می‌شود؛ در همین بازه زمانی موردبررسی ما، کتاب‌هایی هم در این زمینه نگاشته شده‌اند با عنوان دقیق «زبان و جنسیت». ارائه خلاصه‌ای از آن‌ها، به‌خصوص با رویکرد عدالت جنسیتی و فمینیسم حاکم بر این آثار نیز می‌تواند در نگاشته دیگری انجام شود.

منابع و ارجاعات

- زاهدی، کیوان؛ شمس، محمدعلی (۱۳۸۸). «خویشاوندی و جنسیت در خانواده و بازتاب آن‌ها در زبان». فصلنامه خانواده‌پژوهی، دوره ۵، شماره ۱۹، صص ۳۰۸-۲۸۱.
- شیرازی زاده، محسن، غفارثمر، رضا (۱۳۸۹). «عناصر جنسیت-وابسته زبانی در مقالات زبان‌شناسی کاربردی: ارزیابی نسبی مدلی در زبان و جنسیت»، زبان‌شناسی کاربردی، دوره ۳، شماره ۱ (پیاپی ۶)، صص ۸۴-۷۰.
- کریم خانلویی، گیتی؛ محمودی بختیاری، بهروز؛ رهبر، بهزاد (۱۳۹۱). «رابطه جنسیت و قطع گفتار: بررسی جامعه‌شناختی زبان»، جستارهای زبانی، دوره ۳، شماره ۴ (۱۲)، صص ۱۴۷-۱۳۵.

References

- Ansarian, Ali Akbar, and Bathaei, Mahnaz S. (2011). "Hedging as an Index of Gender Realization in Research Articles in Applied Linguistics", Iranian Journal of Applied Language Studies, Vol. 3, No. 2, pp 85-108.
- Argamon, S. Koppel, M. Fine J. and Shimoni, A. (2003), Gender, Genre, and Writing Style in Formal Written Texts, *Text*, 23(3), August 2003.
- Babayigit, Selma (2015). "The dimensions of written expression: Language group and gender differences". Learning and Instruction, Vol. 35, pp. 33-41.
- Bamman, David; Eisenstein, Jacob; Schnoebelen, Tyler (2014). "Gender identity and lexical variation in social media". Journal of Sociolinguistics, Vol. 18, Issue 2, pp. 135-160.
- Baron, Naomi S. (2011). "Is biology behind gender language differences?", Volume 211, Issue 2827, Pages 50.
- Binti Rafeka, Mahfuzah; Bt Ramlia, Nur Hani Laily; Bt Iksana, Halimatussaadiah; Mohd Haritha, Nurhazlin; Bt Che Absab, Athirah Izzah (2014). "Gender and Language: Communication Apprehension in Second Language Learning". Procedia- Social and Behavioral Sciences, Vol. 123, pp. 90-96.
- Brown, Penelope and Levinson, Stephen C. (1986). *Politeness: Some Universals in Language Usage*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Conley, John, O'Barr, William M., and Lind, E. Allen (1979). The power of language: Presentational style in the courtroom. *Duke Law Journal*. pp.1375-99.
- Easteal, Patricia, Lorana, Bartlels, Bradford, Sally (2012). "Language, gender and 'reality': Violence against women". International Journal of Law, Crime and Justice, Vol. 40, Issue 4, pp. 324-337.
- Heidari Darani, Laya; Heidari Darani, Hourieh (2013). "Language and Gender: A Prosodic Study of Iranian Speakers' Talks". Procedia: Social and Behavioral Sciences, Vol. 70, pp. 423-429.
- Ketabi S., Aghili M., Abou Alhashemi M. (2010). "Gender and its Relation to Acceptability and Transparency of Neologisms: A Case Study of General

- Words Approved by Academy of Persian Language and Literature”, *Woman in Culture and Art (Women’s Research)*, Vol. 1, No. 3, pp 99-108.
- Lakoff, Robin (1975). “Language and Woman’s Place”, *Language in Society*, Vol. 2, No. 1 (Apr. 1973), pp. 45-80.
- Lakoff, R. (2003) *Language, Gender, and Politics: Putting “Women” and “Power” in the Same Sentence*, in *The Handbook of Language and Gender* (eds J. Holmes and M. Meyerhoff), Blackwell Publishing Ltd, Oxford, UK. doi: 10.1002/9780470756942.ch7 (Published Online: 11 JAN 2008)
- Lemhöfer, Kristin, Spalek, Katharina, and Schriefers, Herbert (2008). “Cross-language effects of grammatical gender in bilingual word recognition and production”, *Journal of Memory and Language*, Volume 59, Issue 3, pp. 312–330.
- Longobardi, Emiddia; Spataro, Pietro; Frigerio, Alessandra; Rescorla (2016). “Gender differences in the relationship between language and social competence in preschool children”. *Infant Behavior and Development*, Vol. 43, pp. 1-4.
- Mahmoodi Bakhtiari, Behrooz; Dehghani, Maryam (2014). “The Relationship of Language and Gender in the Contemporary Persian Novels: a Study of six Works”. *Women in Culture and Art (Women’s Research)*, Vol. 5, No. 4, pp. 543-556.
- Mulac, Anthony; Giles, Howard; Bradac, James J.; Palomares, Nicholas A. (2013). “The gender-linked language effect: an empirical test of a general process model”. *Language Sciences*, Vol. 38, pp. 22–31.
- Nercissians, E. (2010). “The Gender Language and Some Cases its quantitative and Qualitative Reflections in Some Scenarios”, *Women in Culture and Art (Women’s Research)*, Vol. 2, No. 1, pp. 41-54.
- Tannen, Deborah (1990). *You Just Don't Understand: Women and Men in Conversation*. Virago Press.
- Wodak, Ruth (2015). “Gender and Language: Cultural Concerns”. *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences*, 2nd ed., pp. 698-703.
- Yilmaz, Cevdet (2010). “The relationship between language learning strategies, gender, proficiency and self-efficacy beliefs: a study of ELT learners in Turkey”, *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, Volume 2, Issue 2, pp. 682-687.

HOW TO CITE THIS ARTICLE

Moradi, R. (2017). A review on gender linguistics studies. *Language Art*, 2(2):pp.55-68, Shiraz, Iran. [in Persian]
DOI: 10.22046/LA.2017.12
URL: <http://www.languageart.ir/index.php/LA/article/view/32>

ORIGINAL RESEARCH PAPER

A Review on Gender Linguistics Studies

Roozbeh Moradi¹

MA Student of General Linguistics, Payame Noor University (PNU),
Tehran, Iran.

(Received: 11 March 2017; Accepted: 30 April 2017)

Gender linguistics is a cyosure branch within the framework of language sociology and it deals with the effect that the gender, as a variable, has on the creation of lingual diversities. Because a great many of the social-cultural concepts, including gender, are multifaceted, one-dimensional and absolute perceptions of such concepts lead to some sort of superficiality, particularly in research areas. The present article, firstly, deals with the presentation of the notions opined by two prominent figures of the field, namely Robin Lakoff, 1975 and Deborah Tannen, 1990. Then, it is attempted, through a probe into the most recent studies carried out in the years from 2008 to 2016, to elaborate more on this study field. The results of the study are indicative of the idea that the applied linguistics researchers are more interested, than the others, in the survey of the gender effect and role in language and this effect has been, especially, evaluated regarding the second language learning but this field of study is found with numerous shortcomings the most important of which is the negligence of the propounded gender-related theories.

Keywords: Gender Linguistic, Applied Linguistics, Gender-Related Theories, Language Structures, Language Applications.

¹ E-mail: info@rmoradi.ir